

KAPITOLA

SPOLOČENSKÁ ZODPOVEDNOSŤ PODNIKOV

- 4.1. Ekonomická úloha a spoločenská zodpovednosť podnikov.
- 4.2. Spoločenská zodpovednosť podnikov voči jednotlivým skupinám
- 4.3. Morálna zodpovednosť podnikov

Aby sme mohli zodpovedať na otázku v čom spočíva spoločenská zodpovednosť podnikov, musíme si predovšetkým vyjasniť otázku, v čom spočíva ich ekonomická úloha, ako ona súvisí s ich sociálnym poslaním v spoločnosti, resp. v riešení ktorých spoločenských problémov je úloha podnikov a podnikania nenahraditeľná. Základným problémom - ekonomicko-etickou dilemou - je vzťah medzi maximalizáciou zisku a konaním dobra pre celú spoločnosť. Otázka morálnej zodpovednosti podnikov je otázkou riešenia konfliktu medzi profitom a morálkou.

4.1. Ekonomická úloha a spoločenská zodpovednosť podnikov

Každý podnik je súčasťou určitého spoločenského poriadku, a preto je nevyhnutné jeho činnosť chápať v kontexte týchto spoločenských vzťahov. Spoločnosť prostredníctvom ústavy, zákonodarstva, rozhodnutí štátnych a vládnych orgánov vytvára základný politicko-právno-kultúrny rámec pre podnikateľskú činnosť ako takú. V podnikateľskej činnosti sa prelínajú všetky tri úrovne záujmov a sociálno-etickej zodpovednosti - spoločenská, t.j. makroúroveň, inštitucionálna, t.j. mezoúroveň a individuálna, ktorá sa nazýva mikroúroveň. Vymedzenie týchto troch úrovní je dôležité z hľadiska uvedomenia, že čiaden z týchto subjektov neexistuje oddelene, ale len vo vzájomnej podmiernenosti a interakcii.

Podnik - základná jednotka ekonomického systému

Definície "podniku" sú rôzne. Spravidla sa pod týmto mom rozumie "ekonomická a organizačná forma usporiadania výroby, obchodu a služieb. Forma podniku je ... založená na dosahovaní zisku prostredníctvom podnikateľskej činnosti". (Malý slovník trhovej ekonomiky, 1991, s. 143-144). Podnik predstavuje hospodársku jednotku, ktorá tvorí a zhodnocuje výkony na uspokojenie cudzích potrieb so zreteľom na hospodárnosť a finančnú rovnováhu. (Lexikon der Wirtschaftsethik, 1993, s. 143) V tejto definícii sa odrážajú dve najzákladnejšie črty fungovania podniku v každom hospodárskom systéme - tvorba výkonov a zhodnocovanie. Zároveň sa podnik cez túto definíciu charakterizuje ako technická, sociálna, organizačná a hospodárska jednotka.

Podnik existuje v rôznych formách a v rôznych typoch. Typy podniku závisia od rôznych kritérií, napr. od typu produkcie, technicko-organizačnej charakteristiky podniku, od hospodárskeho odvetvia, veľkosti podniku, vlastníctva podniku, právnej formy podniku a pod.

V našej transformujúcej sa ekonomike sa začínajú stále viac presadzovať akciové spoločnosti. K ich najdôležitejším prednostiam patrí, že majú k dispozícii viac financií na investovanie. Získavanie peňazí prostredníctvom predaja cenných papierov akcií a obligácií, patrí k najefektívnejším formám podnikovej organizácie na získanie finančného kapitálu. Kúpou cenných papierov sa tisíce ľudí a domácnosti stávajú akcionármi korporácie. Korporácia, resp. akciová spoločnosť nadobudne veľké množstvo financií na investovanie, čo je prakticky nemožné nadobudnúť inou cestou.

Ekonomická úloha podnikov

Fungovanie každého ekonomického systému je spojené s činnosťou podnikov a podnikaním. K základným ekonomickým úlohám patrí:

1. Hospodárska a produkčná úloha. To znamená, udržiavanie, výroba, distribúcia tovarov a služieb pre uspokojovanie základných i nadštandardných potrieb obyvateľstva. Produkčnou činnosťou vytvárajú podniky bohatstvo krajín a národov.

2. Úloha zachovania spoločnosti. Prostredníctvom výroby a uspokojovania potrieb spoločnosti udržiava sa v spoločnosti stabilita a zabezpečuje sa kontinuita spoločnosti a spoločenských inštitúcií, prostredníctvom ktorých sa spoločnosť ďalej rozvíja. Vytvorením materiálnych podmienok, hmotného bohatstva a blahobytu sú splnené základné predpoklady pre činnosť výchovných, zdravotníckych a kultúrnych inštitúcií.

3. Adaptívna úloha. Spoločnosť sa neprestajne vyvíja. Hospodárske jednotky poskytujú prostriedky pre vedecko-výskumnú činnosť akademických a univerzitných prostriedkov.

4. Riadiaca alebo politická úloha. Každá spoločnosť požaduje existenciu takých inštitúcií ako je vláda, právo, politické strany, armáda, ktoré koordinujú činnosť rozličných záujmových skupín a prostredníctvom ktorých sa regulujú konflikty medzi týmito skupinami. Hospodárska činnosť podnikania vytvára predpoklady pre činnosť vlády, súdov, armády a politických strán. (Cannon, 1992, s. 34)

S rozvojom spoločnosti pozorujeme obzvlášť v 20. storočí, rast špecializácie v plnení týchto úloh. Zároveň sme svedkami, že tieto roviny podnikania a ekonomickej činnosti sú stále viac zviazané s ostatnými spoločenskými aktivitami. Je všeobecne známe ako rapídne ovplyvňuje rozvoj ekonomických aktivít umenie alebo poznatky medicíny, napr., v oblasti racionálneho stravovania.

Podniky vo všetkých ich formách existujú teda primárne pre produkciu statkov a služieb, ktoré spoločnosť chce a potrebuje. Determinuje to objektívne ich prvú a dôležitú formu zodpovednosti v spoločnosti; ak plnia neúspešne túto funkciu, nemôžu pristupovať zodpovedne k plneniu ďalších úloh. (Cit. Task Force on Corporate Social Performance: Report on Business and Society: Strategies for the 1980s, Washington, US Department of Commerce, 1980)

Profitujúca výroba, distribúcia a predaj sú najcharakteristickejšie funkcie podnikania v spoločnosti. Výsledkom ich činnosti je produkovanie spoločenského dobra. Ostatné spoločenské inštitúcie však tiež produkujú spoločenské dobro, napr., nemocnice, školy, kultúrne inštitúcie. Mnohé z nich sa komercializujú a tiež vytvárajú zisk, ale nie je to ich hlavným poslaním. Len pri ekonomickom podnikaní, len pri hospodárskych subjektoch však ide o spojenie vytvárania dobra a maximalizovania zisku. A práve maximalizáciu zisku považujú mnohí ekonómovia za najdôležitejšiu spoločenskú zodpovednosť podnikania. V tejto súvislosti sa stal klasickým výrok amerického politológa a ekonóma M. Friedmana:

Jedinou sociálnou zodpovednosťou podnikania je maximalizácia zisku.

Podnik a spoločnosť. Spoločenská zodpovednosť podnikov

Existuje explicitne aj implicitne väzba medzi podnikaním a spoločnosťou. Podnikateľ očakáva zveľadenie bohatstva, ponúka obchod, vytvára pracovné možnosti, inovuje a produkuje bohatstvo nevyhnutné pre výživu a pod. Vo svojej činnosti je však závislý aj od komunity, resp. spoločnosti, v ktorej sa realizuje.

Podnikanie a obchod potrebujú ochranu ich existencie, ich realizácie, potrebujú vnútorný poriadok, pravidlá hry, potrebujú stanovenie mechanizmu presadenia týchto pravidiel, resp. garantovanie pravidiel pri zmenách, ktorými spoločnosť nepretržite prechádza. Pokiaľ podnikateľská sféra nemá takúto garanciu, jej aktivity sú zakaždým ohrozené a predovšetkým je ohrozené investovanie zo strany podnikateľov, čo má spätne ďalekosiahle dôsledky pre celú spoločnosť, pretože otázka investovania je otázkou budúcnosti. Investovanie dnes sa robí pre zajtrajšok. Takisto je veľmi zložitá pre podnikanie prosperovať alebo realizovať plný potenciál v environmentálnej oblasti, pokiaľ všeobecne platné podmienky v spoločnosti sú voči tomuto nepriaznivé.

Spoločnosť očakáva od podnikov v celej škále ich rozmanitých foriem, ako i od oblasti podnikania vôbec, aktívnu participáciu predovšetkým v týchto sférach:

- * bohatstvo krajiny
- * pracovné príležitosti
- * sponzorstvo

Fundamentálna úloha podnikania spočíva vo vytváraní prostriedkov, ktorými sa pokryjú materiálne potreby spoločnosti. Ak teda podnikatelia investujú do rozvoja podnikateľskej sféry, vytvárajú tým predpoklady pre rast bohatstva spoločnosti.

Nezanedbateľnou stránkou podnikateľskej činnosti je vytváranie nových pracovných možností. Je to záležitosť, ktorá je takisto spojená s investovaním.

Idea investovania do budúcnosti je dnes kľúčovou ideou teórie o kontrakte medzi spoločnosťou a podnikaním (Connan, 1992, s.31 - 32). Veľa zo sociálnej infraštruktúry závisí od rozvoja priemyslu v krajine. Cesty, školy, nemocnice sú výsledkom dlhtrvajúcej strosťivosti vlády o blahobyť krajiny. Táto starostlivosť však musí byť krytá stavom bohatstva krajiny.

Od priemyslu sa očakávajú dlhotrvajúce investície v podmienkach dlhotrvajúcej konkurencie, vyššia kvalita produktov a služieb, nové pracovné odbory, nové pracovné príležitosti, dokonalejšie technológie, vyššia efektívnosť. Je skutočne veľkou dilemou, či investovanie do budúcnosti so zreteľom na blaho spoločnosti by nemohlo priviesť podnik k bankrotu. Je dilemou, či zisk podniku má byť, a ak áno, tak potom do akej miery, použitý len v prospech podniku alebo v prospech spoločného dobra.

Ak sa firmy alebo podniky dobrovoľne zriekajú maximalizácie zisku, t.j. neinvestujú ho vo svoj vlastný prospech, napomáhajú tým riešeniu vážnych sociálnych problémov, ktoré sa v literatúre označujú ako aktuálne sociálne výzvy. Všeobecne sa pokladajú za najvážnejšie tieto sociálne výzvy:

- nezamestnanosť
- inflácia
- úpadok miest a obcí
- stagnácia produktivity
- nízka životná úroveň

Ak podniky vedome pristúpia na participáciu v riešení týchto základných výziev, doporučuje sa vytvoriť taký systém práce manažérov, ktorý by akceptoval dané úsilie podniku. Súčasťou strategických podnikových plánov by mali byť nasledujúce okruhy problémov:

1. Vzdelávací systém firemnej etiky a hodnôt by mal byť súčasťou podnikania.
2. Na zreteľ by sa mali brať otázky ochoty a vládnutia.
3. Mali by sa zohľadňovať súčasne nielen ekonomické, ale aj sociálne škody.
4. Mala by byť vytvorená inštitúcia na ochranu životného prostredia. (Cannon, 1992, s. 51)

Sociálne konanie

		POZITÍVNE	NEGATÍVNE
Podnikový záujem	POZITÍVNY	Verejné uznanie	Horúčkovitá konkurencia
	NEGATÍVNY	Diskriminácia	Bojkot konzumentov

Tab.: Formy sociálnej výzvy
(Podľa: Cannon T.: Corporate Responsibility. Financial Times, 1992, s. 45)

4.2. Spoločenská zodpovednosť podnikov voči jednotlivým skupinám

Ako celkový morálny rámec pre činnosť korporácii a rast ich morálnej aktivity vystupuje systém hodnôt, ktorý funguje v tej ktorej spoločnosti. Dôveryhodné obligácie, právna morálna záväznosť kontraktov, spravodlivosť vo verejnej správe. Garancia sociálnych vymožeností, garancia neprofitujúcim organizáciám a pod. sú ovplyvňované rozvojom demokratických, etických a morálnych hodnôt spoločností. Sociálnu zodpovednosť podnikov je nevyhnutné chápať komplexne.

Spoločenská zodpovednosť podniku a podnikanie je mnohvrstvové. Je odrazom a prejavom vzťahov s tými subjektami, s ktorými podnik prichádza do styku. Ani jeden podnik neexistuje ako osamotený ostrov v spoločnosti, ale je poprepletaný mnohými väzbami s tzv. záujmovými skupinami, ktoré sa delia na vonkajšie a vnútorné, ku ktorým patria zamestnanci, manažéri, akcionári, vlastníci, dodávatelia, konzumenti, veritelia, regióny, spoločnosť ako celok.

Každý podnik vstupuje do určitého vzťahu s každou touto skupinou. Ich vzájomné záväzky majú spravidla charakter právnej alebo spoločenskej zmluvy, ktorá obsahuje i popis sankcií za prípadné nedodržanie zmluvných záväzkov a pohľadávok. Žiadna zmluva však nedokáže obsiahnuť zložitost spoločenských vzťahov. Spôľahlivosť a dôvera, zodpovedný prístup k partnerom, korektné jednanie, schopnosť nezneužiť momentálne ťažkosti partnera a pod. sú také fenomény, ktoré sa nedajú nadekrétovať, prikázať. Sú to etické princípy konania firmy alebo podniku, ktoré si firma či podnikateľ vypracováva po dlhé roky prostredníctvom drobných, z hľadiska morálky, čestných krokov. Tak sa vytvára imidž firmy, tak sa vytvára meno firmy, ktoré je za určitých okolností (napr. keď sa firma dostane do finálnych ťažkostí) jediným kapitálom firmy, resp. jediným spoľahlivým ručiteľom pre banku pre poskytnutie úveru.

Teória stakeholderov

Môžeme teda povedať, že sociálna zodpovednosť podniku alebo firmy sa týka ako spoločnosti, tak aj všetkých skupín, s ktorými podnik prichádza do styku, čo vytvára zložitú štruktúru sociálno-etickej zodpovednosti podniku k jednotlivým skupinám.

Jednou z najvýznamnejších ekonomických teórií, ktorá sa zaoberá sociálnou zodpovednosťou korporácií je tzv. teória stakeholderov. Pojem "stakeholder" nemá v slovenčine priamy ekvivalentný výraz. Pod pojmom stakeholderi rozumieme tie spoločenské skupiny, ktoré sú ovplyvňované činnosťou korporácie a ktoré samé túto činnosť ovplyvňujú, t.j. sú rôznym spôsobom zainteresované na činnosti korporácie. Teória stakeholderov sa zároveň zaoberá pôsobením daných skupín navzájom.

Jedným z kľúčových miest tejto teórie je riešenie konfliktu, ktorý môže vzniknúť alebo vzniká medzi rozličnými skupinami, pretože tieto skupiny "vstupujú do hry" s rozličnými záujmami. Riešenie konfliktu záujmov sa stáva rozhodujúcou úlohou pre manažment. Avšak oddelenie vlastníctva od manažmentu je často samotným zdrojom konfliktov. V tomto oddelení je založená možnosť zneužitia postavenia manažérov a vznik ich absolútnej moci na úkor akcionárov alebo vlastníkov. Je to spôsobené tým, že akcionári spravidla nemajú prehľad o efektívite riadenia spoločnosti zo strany manažérov. Hlasovacie práva si spravidla akcionár neplní, a ak áno, tak ich prenáša na manažérov. Väčšina drobných akcionárov nejavi o riadenie a kontrolu činnosti spoločnosti záujem.

STAKEHOLDERI A ICH OČAKÁVANIA

Stakeholderi	Primárne	Sekundárne
Vlastníci	Finančný zisk	Dodatočný profit Pracovné ocenenie
Zamestnanci	Mzda	Vzdelávanie
Zákazníci	Dobrá ponuka	Kvalita
Veritelia	Kreditné ocenenie	Bezpečnosť
Dodávatelia	Platbu	Dlhotrvalýce kontakty
Spoločnosť	Istotu, bezpečnosť	Kontribúciu Zlepšenie konkurencie
Vláda	Podporu, súhlas	

Podľa: Cannon, T.: Corporate Responsibility. Financial Times. 1992, s. 44.

Konflikty vo sfére záujmov akcionárov a manažérov sú momentom, ktorý má prívlastok etičko-ekonomický problém. V akciových kapitálových spoločnostiach rozhodujú profesionálni manažéri (podľa J.K. Galbraitha "technoštruktúra"), ktorí majú dobré predpoklady pre činnosť v oblasti public relations a pre jednanie s ľuďmi. Manažéri sú dnes viac "byrokrati", ktorým ide nielen o zisk, ale aj o úspech a osobnú prestíž. Preto môžu niekedy uskutočňovať také ekonomické postupy, ktoré nie sú rentabilné. V oblasti vyplácania dividend môžu presadzovať také zásady, ktoré nezohľadňujú výhody akcionárov, ale preferujú jednostranný záujem manažérov, napr. vysoké platy pre nich samých alebo pre ich priateľov. Z oddelenia vlastníctva a manažmentu vyplýva otázka zodpovednosti manažérov, predovšetkým voči firme a akcionárom.

Obidve skupiny sú zainteresované na maximalizácii zisku firmy, resp. na zvyšovaní rastu príjmov firmy. Zvyšovanie plátov manažérov je jedna situácia, keď nastáva rozdiel medzi záujmami. Druhá možnosť vzniká vtedy, keď manažéri z rozličných dôvodov neuskutočňujú rozdelenie celého zisku

firmy na dividendy. Manažéri majú tendenciu usilovať o to (podobne ako králi) , aby firmy rástli a uchovali sa. Častokrát by bolo jednoduchšie, keby firma zanikla a kapitál by bol rozdelený medzi akcionárov, avšak len veľmi zriedkavo sa stáva, aby sa manažment dobrovoľne zbavil svojich pozícií a aby firma zanikla. (Hrozba pohltienia inou firmou , podľa mnohých ekonomických expertov, do určitej miery brzdi neefektívnosť manažmentu.)

4.3. Morálna zodpovednosť podnikov

Spoločenská zodpovednosť a morálna zodpovednosť nie sú totožné pojmy. Pri spoločenskej zodpovednosti sa akcentuje plnenie úlohy podnikania z hľadiska jeho miesta a funkcií v spoločnosti. Centrálnym problémom je tu otázka spoluúčasti na celospoločenskom vývoji a raste bohatstva krajiny. Z hľadiska morálnej zodpovednosti ide o riešenie problémov spravodlivosti, čestného, férového prístupu podniku ku všetkým zainteresovaným stranám, o rešpektovanie základných etických noriem v podnikaní. Morálna zodpovednosť podnikov sa často vyjadruje tzv. etickým podnikovým minimom:

povinnosť neškodiť iným.

Ako podnadvpis pre túto časť skriptu, by sme mohli použiť názov známej state K. E. Goodpastera a J. B. Matthews, Jr.: "MÔŽU MAŤ KORPORÁCIE SVEDOMIE?"

Títo autori rozlišujú tri rozličné ponímania fenoménu zodpovednosti individuí. O zodpovednosti hovoríme keď:

- niekomu niečo dávame za vinu, z niečoho viníme

- niečo má byť urobené

- alebo ide o očakávanú dôveryhodnosť.

V prvom prípade ide o zodpovednosť spojenú s vinou, resp. so zavinením určitého konania, predovšetkým v zmysle práva.

V druhom prípade ide o zodpovednosť spojenú s plnením určitých rolí, tak napríklad hovoríme o zodpovednosti rodičov za deti, lekára za pacientov, učiteľa za žiakov a pod.

V treťom prípade hovoríme o zodpovednosti za prijaté rozhodnutie. V tomto zmysle hovoríme, že ľudia sú individuálne zodpovední, ak konajú dôveryhodne a spoľahlivo, ak berú do úvahy v procese rozhodovania relevantné činitele. Tento typ zodpovednosti predstavuje jednotu intelektuálneho a emocionálneho procesu individuálneho morálneho zvažovania. Filozofi toto volajú "taking a moral point of view", t. j. morálne hľadisko a kontrastujú ho s iným procesom - konaním na základe ekonomických pravidiel a konaním podľa právnych predpisov.

V morálnom hľadisku jednotlivca sa vyskytujú dva kľúčové momenty - racionalita konania a rešpektovanie úcty k ľudskej bytosti. (W. K. Franken)

1. Aspekt racionality v ľudskom konaní znamená, že rozhodnutie subjektu sa nerobí impulzívne, ale s rozvahou, so zreteľom na alternatívnosť a dôsledky daného konania, akceptujúť jasnosť cieľov a účelov, ako i pozornosť k detailom uskutočnenia.

2. Aspekt úcty k človeku predstavuje etiku v konaní ako *Conditio humana*, keď sa vychádza v duchu Kantovho kategorického imperatívu. Rešpektuje sa ľudská dôstojnosť, človek nevystupuje ako prostriedok pre dosiahnutie cieľa a vlastné rozhodnutie sa realizuje so zreteľom na iných.

Vychádzajúc z týchto premis, dospievame k názoru, že ľudia, ktorí sú organizovaní jednej skupine môžu konať jednotne. Každý podnik, nezávisle od formy potrebuje vnútornú súdržnosť a jednotu. Skupina zvyčajne má nejakú vlastnú logiku rozhodnutia, systém pravidiel obsahujúci autoritívne vzájomné vzťahy a špecifické podmienky, v ktorých sa určité individuálne konanie transformuje do oficiálneho konania skupiny. Ak hovoríme, že osobné konanie kumuluje informáciu, ktorá je potrebná k jeho rozhodnutiu so zreteľom na iných, potom, môžeme za morálne zodpovedné subjekty, považovať aj organizácie, podniky, firmy a pod. (Goodpaster, Matthews, 1993)

Teda, podniky môžu monitorovať svoje podnikateľské činnosti aj z morálneho hľadiska a efektívne, prostredníctvom produkčných procesov participovať na tvorbe životného prostredia ako i prispievať k humánne orientovanému bohatstvu. A to takým istým spôsobom, t. j. s aspektom racionality a s rešpektom k ľudskej bytosti, t. j. práve tak ako morálne zodpovedné individuum. Teda, atribúty konania, stratégia, rozhodnutie a morálna zodpovednosť podnikov ako entít odlíšiteľných od "klasických" individuálnych subjektov, nás vedie k záveru, že podnik vystupuje ako kolektívny subjekt. Subjekty, ktoré majú kolektívny charakter, neexistujú však v tej podobe ako reálne osoby. V tomto zmysle aj pojem "právnická osoba" je iba fikciou.

POROVNANIE "ZA" A "PROTI" PRE POCHOPENIE KORPORÁCIE AKO MORÁLNE ZODPOVEDNEJ "OSOBY"

PROTI-ARGUMENTY	ZA-ARGUMENTY
1. Podnik nie je možné nazývať osobou.	Korporáciu zastupujú vždy konkrétni ľudia.
2. Profit je kategorický imperatív podnikania.	Zisk nemusí byť v protiklade s morálnymi požiadavkami
3. Riaditelia podnikov nemajú spoločenský mandát pre etiku.	Požiadavky morálnej legitímnosti nezávisia od politickej legitímnosti
4. Právny systém určuje správanie manažmentu k majetku akcionárov	Nie je jasné, či investori trvajú len na ekonomických kritériách.
5. Moc korporácií je desivá, nedá sa vymaniť spod kotroly trhu.	Disciplína trhu + disciplína morálky.
6. Nestačí etika jednotlivca v podnikaní? Treba etiku korporácie?	Áno - lebo vždy rozhoduje človek. Nie - lebo firma je štrukturovaný celok.
7. Platí téza o "neviditeľnej ruke" a "pomocnej ruke vlády" naďalej?	Áno. Morálne stanovisko vytvára rámec pre nové videnie ekonomiky.
8. Korporácie vždy berú na zreteľ záujmy iných strán - cez trh.	Princíp voľného trhu je ideálny princíp - realita je iná.

Dané porovnanie v prospech tvrdenia, že podniky môžu mať svedomie, ako i repliky proti tomuto tvrdeniu uvádzame podľa článku K.E. Goodpastera a J.B. Matthews "Can a corporation have a conscience?" (In: G.D.Chryssides, J.H.Kaller, 1993)

Tak, ako bolo povedané v druhej kapitole, podobne ako individuum, aj inštitúcie na mezoúrovni a na makroúrovni sú aktívnymi nositeľmi morálnej zodpovednosti. Proces morálneho rozhodovania a morálnej voľby je síce typický a špecifický len pre živé bytosti. Na úrovni inštitúcií a na úrovni spoločnosti ako celku, keď hovoríme o kolektívnom subjekte, existujú kolektívne rozhodnutia. V tomto zmysle je faktom, že kolektívny subjekt nepozná zlé svedomie. Avšak, konkrétne individua predstavujú autoritu určitých korporácií, firiem a spoločností a robia v ich mene určité rozhodnutia a činy. Tieto individua ako členovia daných organizácií, poznajú veľmi dobre, čo to znamená mať zlé svedomie. (Osobitnou otázkou by bolo do akej miery je tá ktorá firma postihnutá za svoje neetické správanie fenoménom kolektívnej viny.

Každá firma, by sa mohla usilovať o to, aby vo svojej vnútornej organizácií, vo svojom vnútornom poriadku vytvorila systém procedúr, kanály a mechanizmy, prostredníctvom ktorých by sa etické princípy mohli uplatňovať v každodenných morálnych dilemách. Ku konfliktom medzi ekonomickým i a etickými pravidlami dochádza na všetkých úrovniach hospodárskeho života.

V procese rozhodovania by sa mala každá firma, ktorej záleží na jej etickej profile a imidži snažiť do svojej stratégie zahrnúť tieto základné etické princípy:

1. NEŠKODIŤ INÝM.
2. KONAŤ FÉROVO VOČI VŠETkým ZÚČASTNENÝM STRANÁM.
3. KONAŤ VŠEOBECNÉ DOBRO.

Prvý princíp sa považuje za morálne minimum, ktoré dnes akceptuje, resp. ku ktorému sa dnes verejne hlási väčšina firiem. Druhý princíp predstavuje vyšší stupeň morálnej zodpovednosti. Tretí princíp je najvšeobecnejší, predstavuje pokus firmy založiť svoje konanie voči všetkým stakeholderom na univerzalistických princípoch morálky.

Podnik ako celok je zodpovedný za férové správanie, ktoré sa prejavuje predovšetkým v týchto aktivitách:

vo vzťahu k celej spoločnosti:

- za činnosť, ktorej dopady by pocítila celá spoločnosť, t. j. predovšetkým v oblasti životného prostredia,
- za participáciu na spoločenskom bohatstve, pokiaľ má k tomu predpoklady,

- za bezpečnosť a zdravotnú nezávadnosť svojich produktov,
- za činnosť, ktorá by mohla viesť k ohrozeniu zdravia a bezpečnosti pri používaní nebezpečných technológií a technického zariadenia,

vo vzťahu k regiónu, v ktorom pôsobí:

- má obdobné etické povinnosti ako na úrovni spoločnosti,
- základná povinnosť je: maximálne dbať o to, aby neškodil z hľadiska sociálneho a enviromentálneho regiónu, v ktorom realizuje svoju činnosť,

vo vzťahu k svojim obchodným partnerom:

- záväzne plniť všetky kontrakty a zmluvy voči iným firmám,

vo vzťahu k spotrebiteľom:

- je zodpovedná za výrobky, za ich zdravotnú a bezpečnostnú kvalitu,
- je zodpovedná za poskytovanie pravdivých informácií o výrobku,

Ide o vymenovanie len základných činností, v ktorých by mal podnik dodržiavať aspoň etické minimum "NEŠKODIŤ INÝM" a "SPRÁVAŤ SA ZODPOVEDNE". V mnohých rovinách sa spoločenská a sociálna zodpovednosť prelínajú, čo len zvyrazňuje význam ich ekonomickej oblasti a jej obrovský vplyv na celé spoločenské dianie.

Na záver by sme chceli skonštatovať, že morálna zodpovednosť podnikov je komplexný a zložitý štrukturovaný fenomén. Veď fungovanie podniku má svoj vonkajší a vnútorný organizačný rámec. Na jednej strane hovoríme o etickej zodpovednosti podniku ako samostatnej hospodárskej jednotke, na druhej strane hovoríme o etickej zodpovednosti jednotlivých skupín vo vnútri podniku - o zodpovednosti správnej rady, manažmentu a zamestnancov. Základné etické princípy pre všetkých pracovníkov a všetky interné skupiny podniku sa zakotvujú spravidla v etickom kódexe podniku. (Bližšie o tom v 8. kapitole)

Kto je za čo koho zodpovedný

Správna rada zamestnáva manažment. Manažment sa zaoberá

otázkami organizácie podniku, spôsobmi zefektívnenia marketingovej činnosti i produkcie.

- Manažment je zodpovedný rade za to čo robí.

- Manažment je zodpovedný za to čo sa produkuje a ako sa produkuje. Existuje aj vertikálna zodpovednosť vnútri manažmentu.

- Manažment je zodpovedný rade za všetky rozhodnutia, ktoré urobí.

- Manažment je zodpovedný akcionárom za poctivosť a efektivitu.

- Manažment je zodpovedný pracujúcim za podmienky práce. Sem patrí problém diskriminácie na báze pohlavia, rasy, náboženstva alebo iných pracovne nie relevantných charakteristík. Zamestnávateľia nie sú úplne slobodní a nezávislí pri vytváraní a dodržiavaní pracovných podmienok.

- Manažment je zodpovedný konzumentom za kvalitu produkcie.

- Pracovníci sú zodpovední za prácu, za ktorú sú platení.

- Každý člen korporácie je zodpovedný za škody, ktoré spôsobí svojou činnosťou.

- Vo veľkých akciových kapitálových spoločnostiach spadá primárne zodpovednosť na radu direktorov (správnu radu). Členovia správnej rady sú zodpovední stakeholderom za právnosť, čestnosť, efektívne riadenie a špeciálne za výber prezidenta spoločnosti. Prezident a viceprezidenti sú zodpovední za meno spoločnosti

- Členovia správnej rady sú ďalej zodpovední za väčšinu politických rozhodnutí spoločnosti a za jej všeobecné smerovanie.

- Členovia správnej rady nemôžu byť objektívni, ak sú tiež členmi manažmentu.

Zodpovednosť by mala byť spojená so sankciami vo vnútri podniku. Cena za nezodpovednosť alebo za nemorálnosť by mala platiť prísne pre všetky úrovne zamestnancov. (De George, 1990)